

גיליון מס' 707
שנה 13

פרשת וזאת הברכה, שמחת תורה ושמיני עצרת, כ"ב בתשרי תשפ"ו

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

אמר להם משה לישראל: שמא אין אתם יודעים כמה נצטרעתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעה יגיעתי בה? נפשי נתתי עליה, דמי נתתי עליה, כשם שלמדתי אותה בצער, כך תהיו מלמדים אותה בצער". (ספרי, דברים)

היה רבי יהושע אומר, השונה ואינו עמל, כאיש שזוהר ואינו קוצר. (תוספתא)

לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה - הוא עמל בתורה, ואם לא זכה - הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה. (מדרש רבה)

כל הגופים לעמל נבראו, אשרי למי שזכה והיה עמלו וטרוחו בתורה. (רש"י בסנהדרין)

אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשניו אינו יכול לישון, בעינו אינו יכול לישון, יגע בתורה אינו ישן. זה ער וזה ער, אשרי הגבר אשר יסורו ית ומהתורה תלמודו. (ילקוט שמעוני)

אשרי אדם שמשחק עצמו בדברי תורה, ויושב וחורש בהם כבהמה שחורשת בשדה. (תנא דבי אליהו)

אין הקב"ה נותן את התורה אלא למי שמצטער עליה. (שם)

כתבו חכמי האמת, כי היגיעה שיגע האדם בפלפול עד שמזיע גופו, הוא נחת רוח לשכינה. (עץ יוסף על המדרש)

נאמר במדרש, שאין התורה מתקיימת, אלא במי שעושה עצמו ככלי חרס, ובאורו, שנעשה שחר ככלי חרס מעמל התורה. (שם)

החמימות בפלפול התורה, היא מצוה בפני עצמה, וזהו שנאמר בירמיה: "הלוא כה דברי כאש". (מדרש תלפיות)

"התקן עצמו ללמוד תורה, שאינה ירשה לו", ולא תשיגנה אם לא תיגע בה, שאינה כירשת אבות שהבן זוכה בה בלא טרח. (רבנו יונה, מסכת אבות)

צריך להתישב בכל פרט ופרט מהתורה עד שיצמד על עקרו, במצטרף מעמקי הלב, כי הוא זה עקר התורה. ("אור החיים" הקדוש)

ספורים בפרשה

דרך ארץ קדמה לתורה

רבי גדליה משה מזויל היה מבאר בשם הגר"א מוילנא, למה לא מצינו בתורה צווי בענין המדות הטובות והשרשת המדות הרעות? במשך לאחד שבא לבקש מנזר שיכנה לו שלחן, הרי הוא מפרט לו באר היטב כל רצונו בסוג העץ וצבעו ממנו יעשה את השלחן, ואף מפרט לו מדת ארבו ומדת רחבו. אך אינו מזכיר לו - קח לך פטיש ומסמר והתחל לבנות קעץ, כי דבר זו פשיטא הוא. כך ממש, דבר פשוט הוא שבכדי לקיים את מצות התורה בשלמות, צריך האדם להיות מזקק שבעתים במדות טובות וראויות.

רבי אברהם אלימלך מקרלין היה אומר בשם אביו, שבעניני שדוכין, כשמתהלך ה'מחתן' לברר על ה'חתן', אזי בשישמע שהוא בעל מדות טובות יחשיב הדבר ככותב על הגיר מספר אחד, ולאחר מכן כל מעלה נוספת שישמע על המדבר יוסיף מספר אפס לצד הספירה, וכך בכל מעלה ומעלה יוסיף עוד אפס, ויתעלה מספרו מאחת ויחדו יעלו 'לעשר למאה' וכו'. אך אם ישמע רק מעלות אחדות בלא מעלת 'מדות טובות' נמצא שעלה בידו רק 'אפס' שמשמעו 'לא שוה מד'. כי עקר האדם הוא מדות טובות. והיא היא הדרך הישרה שיבחר לו האדם.

מעשה היה כשהציעו לרבי יששכר דב מבול שדוד מסים ממשפחה מיוחסת ומפרסמת לאחד מבניו, נגש הרבי לשנים מהיושבים בביתו שהיו בקיאים בתורה, לנסע ולבדק את ההצעה. עשו השנים פמצות הרבי ויצאו לשליחות. בבואם לשם נתקבלו בכבוד גדול על ידי בני המשפחה, והתחילו לפלפל עמם בדברי תורה זמן רב, ואכן היה מדבר במשפחה של תלמידי חכמים, אך הללו כלל לא טרחו לבדד בדבר מאכל ולהציע להם לנחם קצת מהדרך. כשחזרו וספרו זאת לרבי, אמר: "איני רוצה לעשות שדוד עם אנשים שאינם יודעים לקבל אורח, למרות שמדבר בבית שלי תורה, אך לפני הכל צריך מדות טובות!"

ורגיל היה הרב מטשבין לומר, שהמדות הטובות הן כליי הקבול של התורה הקדושה. פעם הפליג בשבחו של תלמיד חכם ממקורביו, ואמר שהוא מחבבו ביותר כי הנו בעל מדות טובות. בגדר תורה מפארת בכלי מפאר. כשבקר אצלו רבי משה פינשטין, בפרו בקבול מיוחד ולזהו יותר מהרגול. כששב לביתו התבטא, שמלבד גדלותו בתורה של רבי משה, התפעל ממדותיו הטובות ומפשטותו, באמרו: "דאם איז די גאנצע שיינקייט" (זה הלא כל היפי).

מספר על רבי משה פינשטין, שלפני שנכנס לחיידר למדו אביו כבר את כל החמש, וביום הראשון ללמודיו כשהגיעו בגמרא למלה "אתמר" [=נאמר, בארמית], שאל המלמד מי יודע את הפרוש? ר' משה חשב שכתוב "אתמר", וענה בקול שהוא היה בן של אהרן הכהן, וכמוכן שכל הילדים צחקו ולעגו לו. ואמר רבי משה ששני דברים למד אז לכל החיים, שלא למדור לענות אלא לחקור ולהבין טוב, כי לכל דבר יכולה להיות משמעות נוספת, וכיון שנפגע אז עמקות, למד שלא לפגע אף פעם ביהודי. ובזכות שני דברים אלו, אכן גדל לאחד מגדולי הדור, הן בתורה והן במדות.

היה היה

דרך ארץ קדמה לתורה - מסכת אבות

פרקי אבות באים ללמד את האדם לתקן את מדותיו ומחידיו בו יסודות של מוסר ודרך ארץ. אין הכנה טובה יותר לקראת התחלת התורה בשמחת תורה, מאשר ללמוד המוסר, מפני שהרי אמרו חז"ל "דרך ארץ קדמה לתורה", וכמהנה טובה לקראת קבלת התורה, יש ללמד את כללי המוסר והדרך ארץ. ביצד צריך האדם להתנהג בין אדם לחברו, ולתקן את מדותיו והליכותיו, כפי שאנו לומדים מפרקי אבות, בהם מובאים הליכותיהם של גדולי התנאים הקדושים, ומהם נקח דגמה ומוסר ביצד להתנהג ולתקן את מעשינו ודרכינו.

פעם אחת, הגיע ה"אזהב ישראל" מאפסא אל המגיד מקוֹזניץ, וכאשר נכנס אליו ראהו יושב ולומד פרקי אבות. התלבה האזהב ישראל מלמודו של המגיד, עד שלא רצה לחזור לביתו, ואמר: "מוטב לי להיות תלמיד פה ואלמד יראת שמים!" עד שהמגיד בקש ממנו לשוב לביתו ולמספחיתו, כשהוא מציד כבר ביראה טהורה. והוא עצמו, ה"אזהב ישראל", היה אומר: "למה אומרים מסכת אבות בין פסח לעצרת? כדי לראות ולהבין את כל דברי המוסר הטובים המזכרים שם, ולכסוף ולהשתוקק מתי אעשה כן גם אני!"

ה"אזהב ישראל" מוֹזְנִיץ, זכה לבנים צדיקים וגאונים, שהנהיגו עדה בישראל ונדעו כאנשי מעלה. עוד בצעירותם, היו בניו דורשים מפעם לפעם דרשות בפני הצבור, וכן היה להם שעור קבוע לומר פרקי אבות ברבים. פעם, כאשר בנו רבי חיים מאיר מוֹזְנִיץ למד פרקי אבות בשבת קדש, הקדים אביו 'סבא קדישא' לתפלת מנחה, אך לא נכנס לבית המדרש אלא יושב בעזרת הנשים והאזין לדברי בנו. הוא נהנה מאד מדבריו, ואז נשא משל ואמר: "למה הדבר דומה? לתרגיל שדגרה על ביצי ברווזים עד שנולו האפרוחים. כשגדלו, הלכו ביחד לטיל, אולם בהגיעם לאגמים, נכנסו הברווזים ושטו להנאתם, ואלו האם הדוגרת נשארה עומדת על שפתיהם, שכן היא אינה יודעת לשוט, והביטה על ילדיה בחיל ורעדה מתוך דאגה שלא יארע להם מאומה. כך גם אני מביט על בני, ורואה בהנאה ביצד הם שטים בים התלמוד וקובעים שעור בפרקי אבות לזכות את הרבים".

ספר רבי זאב דב צ'צ'יק, כי רבו רבי איסר זלמן מלצר בעל "אבן האזל", ספר לו שבצעירותו, בהיותו אבדו רב בשנים, היה רגיל ללכת מדי שבת אל רבי יצחק אלחנן מקובנא והיה עוסק עמו בדברי תורה. "דע כך", כך היה רבי איסר זלמן מספר לתלמידו זה, "פי האירה שהייתה שם בבית רבי יצחק אלחנן, הייתה של אש להבה הייתה שם רחא-דאורייתא שממש העלתה אבעבועות של אש-קדש מתורת השם תמימה, עד שא-אפשר לתאר", "אולם", סיס רבי איסר זלמן ואמר, "מה מאד הפתיתי, כאשר מדי שבת בשבתו, בעדן האש הגדולה של אהבת התורה, היה מפסיק גאון ישראל רבי יצחק אלחנן בפשיעה קבועה ומסימת את למודו, והיה אומר: 'כותב ברק'". שנוהגים לומר בשבתות הקץ פרקי אבות, אס-כך צריך לומר פרקי אבות, ומדי היה מתחיל פרקי אבות בנעימה, מתוך הקפדתו לקיים כל מנהג בתכלית".

רבי יעקב מוצפי, מגדולי רבני בגדד, נהג ללמד מדי יום ביומו את מסכת אבות. וזאת בהתאם לדברי חז"ל שכל מי שלומד ששה פרקי דאבות כאלו לומד ששה סדרי משנה. "פרקי אבות הם הלכה למעשה יום-יומית", היה אומר לתלמידיו, "ולכן יש להיות זהיר בלמודם, אולם לא רק בקריאתם סתם, כי אם ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים אותם בכל לב, בכל זמן ובכל מצב. ונדעו נאמנה, שבדברים הללו טמונים אשר ועשר אמת, והיא סגולה נפלאה ליראת ה' טהורה, התלויים בהם כל חיי האדם, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא. והם המפתחות לג'רעון המנחילים לאדם חיי נצח, חיים של צדיקים שעתידיים לשבת במנוחה ועטויותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". ובאמת לא היה רק נאה דורש, אלא גם נאה מקים, ולא זו מדברי מסכת אבות כמלא נימה, וכל מעשיו ודבריו היו נובעים מתוך חסידות וענוה למופת, כמו שאמרו במסכת בבא קמא, שמי שמבקש להיות חסיד יקים מלי דאבות.

על רבי משה מללוב מספר, שמדי יום היה נוהג, לאחר תפלת שחרית, להתעשר בתפלין של רבנו תם, ואז קבע שעור יומי בפרקי אבות, ומדי יום ביומו למד עוד ועוד משניות במסכת זו, שהיא ספר מוסר לאדם לכל ימי חייו.

הגר"א מוילנא היה נוהג לשבת עם תלמידיו וללמוד עמם מסכת אבות. ובה מתגלה ניצוץ מגאונותו של גאון ישראל, שיושב עם תלמידיו הגדולים והגאונים, והוא לומד עמם מסכת אבות. בלמודו זה לא הכנים חדושים ולא דרשות, אלא היה מראה להם ביצד כל פתגם מוסרי מקורו בספרי התנ"ך. "ולכן קוראים למסכת זו מסכת אבות", היה אומר הגר"א, "כמו שרש"י פותב במסכת בבא קמא, שהאבות נקראים לאלו הכתובים בפרוש במקרא..."

מאורות

רבי דוד משה מטשורטקוב זצ"ל
ליום ההולא כ"א בתשרי תרס"ד

מגדולי צדיקי דורו ורבבות הסתופפו בצלו. בנו של 'סבא קדישא' מוֹזְנִיץ וחתן רבי אהרן מטשורטקוב. נודע בלבו הטוב ובמדותיו התרומיות והנאצלות, ופעם התבטא ואמר: "בשהיית ילד בן שבע שנים, קבלתי עלי-עצמי שלא להרע לשום נכרא בעולם". התפלל השומעים ושאלו: "וכאשר הגוי מצר ליהודי, האם אין הרבי מתפלל למפלת הגוי?" והשיב: "אני מתפלל להרמת כרן היהודי, כך שהגוי לא יוכל שוב להרע לו..." ואמנם תמיד הביט בעין חיובית על בני-ישראל והפך בזכותם. פעם אמר: "אומרים על דור המדבר שהוא דור-דעה, ואני אומר, שהדור שלנו גדול ויפה יותר מדורו של משה רבנו! שהרי דור-המדבר זכה להיות במעמד הריסי כשבורא העולם התגלה בכל הדרו. לפנייהם הלך עמוד-האש, שמיהם היו בהירים, האירו עד למחשפרי-נפש. ואלו דורנו, דור יתום, דור של הסתר-פנים ושל חבלי-משיח, גם הצדיק אינו רואה, רק באמונתו יתה. והנה, גם דור שכל זה באים חסידים וזורקים מאחורי גבם חיי-שעה, מתגברים על מכשולים ועומדים בנסיונות, אור קטן כי ירגישו, ומיד יתלהבו לאור-שעור. יקדו ויתרוממו מגשמייתם. וכי יש לה יפה יותר ונאה יותר מדור זה?... פעם בא אליו אדם שהחליף את בגדיו הסמנתיים והחל ללבוש כמנהג הגויים. וטען כי הוא מתגורר בין נכרים ואנוס להתלבש כמותם כדי שלא לעורר את זעמם עליו. "נו", שאלו הרבי באנחה, "ועתה כשהגד לבוש כמותם, כלום נתאהבת עליהם..."

יוסיף דעת

פעמים רבות נתקלים הלומדים במונח 'דוד' המופיע בכתביהם של פרשנים רבים, ובדרך כלל הוא מופיע יחד עם גרשיים כראשי תיבות. מקור המלה היא 'דוד' שבארמית מפורש 'דק', שמשמעותה לשון חופש, כמו 'דוק ואשכח', דהיינו חפש ומצא. במונח המלה בלשון הקודש שמשמעותה דבר שאינו עבה. מפורש זה נוצר והפלים לריוק ומדויק, ואפשר לקרוא את המלה 'דוד' בשורש כמו קום ושוב וכן שגור בפי הלומדים, או 'דוד' בחולם מלא או חסר. במשך השנים החלו להשתמש במלה זו בסיום עניין כדי להורות ללומד שגילו לעניין ענין עור הרבה, וכדי להדגיש את המלה סימנו אותה בראשי תיבות, למרות שאינה קיצור של כמה מלים, וכן נהוג במלים רבות שהחילו בהם גרשיים למרות שאינם ראשי תיבות, רק בשביל לסמנה ולהדגשה על-פני חברותיה. אולם לאחר שהגרשיים הפכו לחלק בלתי נפרד מהמילה 'דוד', החלו לדרוש אותה כראשי תיבות 'דודק' ותמצא קל', או 'דודוק קצת', או 'אחר דרישה וחקירה קל'... אחרים פירשו: 'דודק' ומצא קושטא, אולם זה לא יתכן, שכן אין מערבבים שתי מלים בלשון הקודש עם המילה קושטא שהיא בארמית. דורשי רשומות היו דורשים אותה בדרך צחות: 'דודק' וויט קענסט' - כאשר תרצה תוכל, על משקל הפתגם השגור 'אין לך דבר שאינו עומד בפני הרצון', שנראה כפתגם של חז"ל אולם אין לו מקור קדום ומצאנו לו רק סימוכין במקורותינו אבל לא בלשון זו, וכן הדבר בפתגמים רבים נוספים השגורים על-השן, ואינם מדברי חז"ל אלא מתקופות מאוחרות יותר. מספרים, שתלמיד ישיבת וולוז'ין היו דורשים את התיבה וק'ל' שאף היא מופיעה פעמים רבות בספרי המפרשים, ומשמעותה בדרך כלל 'קל להבין', או 'קשה ל', והיו קוראים אותה לפנים ואחור כך: 'וילסטו קענען לערענען?' ואת התיבה וד'ק' פירשו: 'דודק' דודק' וילסטו רוצ' וולוז'ין? דין וועג' - כאשר תרצה לדעת, דודק' וולוז'ין... גם את המלה תיקו או תיקו מפרשים כנותרות: תשבי ותרץ קשיות ואבעיות, כפי שפירש 'החוטפות יום-טוב' במסכת עדיות, אולם זהו על-פי הדרוש, ומשמעותה בארמית לשון עמדה ואי-הכרעה, מנין המילה תיקום משמעותה תעמוד, או קיצור המילה תהא קאי - תהא השאלה עומדת במקומה. אחרים פירשו מהמילה תיק, דהיינו שהתפרון כאילו סתרת בתוך תיק ובעלם מאיתנו, וכאשר מלה זו מופיעה בעניין כלשהו, בחוקה שהדבר טמיו ונעלם, ולא יתפרש לעולם עד שיבוא אליהו.

דָּרָךְ אֶרֶץ קִדְמָה לַתּוֹרָה - הַמִּשְׁדָּר

מִן הַחֵידָא כּוּתָב בְּסִפְרוֹ "עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ" עַל חֲשִׁיבוֹת לַמּוֹד פְּרָקִי אֲבוֹת, וְזֶה לְשׁוֹן קִדְשׁוֹ: "טוֹב מְאֹד שִׁירָגִיל עֲצָמוֹ בְּמִסְכַּת אֲבוֹת, וּלְהִבִּין מַה שְּׁמוּצִיא מִפּיו, כִּי מִסְכַּתָּא זֶה הִיא הַיָּהּ אִם לְבִינָה וְאִם בְּחֻמָּה לְכָל מִינֵי מוֹסֵר, דְּבָרִים קְצָרִים וְהֵם אֶרֶץ הַלְבָנוֹן הָרָמִים וְהַנְּשָׂאִים, וְדִבְרִים הַיּוֹצֵאִים מִלֵּב קִדְשֵׁי עֲלִיּוֹנִים, וְאִם יֵשִׁים לְבוֹ לְדִבְרֵיהֶם הַקִּדְשִׁים בְּדִקְדוּקָה, תִּתְעוֹרֵר נִפְשׁוֹ בְּנֶעֱם מוֹסְרָם, וְיָשׁוּב אֶל ה' וְיִרְחַמְהוּ".

רַבִּי יַעֲקֹב וְחִזְקִיָּהוּ גְרִינֹלֵד מִפְּאֵפָא, הָיָה נוֹהֵג לְמֹסֵר שְׁעוֹר מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ בִּימֵי הַקִּיץ, וּבְשְׁעוֹר זֶה הָיוּ מִשְׁתַּמְּתִים בְּעֵלֵי הַבָּתִּים שֶׁל קְהֵלָתוֹ וְכֵן רַב תַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבָה. בְּשְׁעוֹרִים אֵלּוּ קִבְּלוּ הַשּׁוֹמְעִים הַתַּחֲזָקוֹת בְּאִמּוּנָה וּבְבִטְחוֹן, שֶׁהַכָּל בְּהַשְׁגָּחָה עֲלִיּוֹנָה וְשִׁשּׁוֹם דָּבָר לֹא תִלְוִי בְּטַבְעוֹ, גַּם בְּגוֹ בַּעַל "וַיְחִי יוֹסֵף" הָיָה מוֹסֵר דְּבָרֵי אֲגָדָה וּמוֹסֵר לְפָנֵי בְּעִלֵּי-בָתִּים מִבְּנֵי הַקְּהֵלָה הַחֲדָרִית בְּאַנְטוֹרָפּוֹן, וּבְשַׁבְּתוֹת הַקִּיץ הָיָה קוֹבֵעַ עִמָּם שְׁעוֹר בְּפָרְקֵי אֲבוֹת, בּוֹ חִרַז בְּדִרְכּוֹ רַעֲיוֹנוֹת מְקוֹרֵייהֶם וְדִבְרֵי הַתְּעוֹרָרוֹת לְקַבֵּל אֶת הַלְכָּבוֹת לְאִבְנֵי שְׁבִשְׁמִים.

רַבִּי מִיכָאֵל דָּב וִיסְמִנְדֵּל, רֹאשׁ יְשִׁיבַת נִיטְרָא, נִהְגָה לְלַמֵּד פְּרָקִי אֲבוֹת עִם תַּלְמִידָיו בְּשַׁבְּתוֹת הַקִּיץ, וְהָיָה לוֹמֵד עִם פְּרוּשׁ הַמִּשְׁנֵינֹת לְרַמְבַּ"ם וּמִסְבִּיר אֶת עִמָּם דְּבָרָיו בְּדִבְרֵי פִי חֵכֶם חוֹ. לְאַחֵר מִכֵּן הָיָה מוֹרִיב אֶת הַדְּבָרִי בְּדִבְרֵי מוֹסֵר מְתַבָּלִים עִם דְּבָרֵי תּוֹרָה, בְּעֶרְךָ בְּשִׁעָה אוֹ בְּשִׁעִתִּים. וְתִדְרִי הָיָה רִגִּיל לִזְמֹר, שֶׁדְּבָרֵי הַמוֹסֵר שֶׁל הָרַאשׁוֹנִים בְּמִלְאָכִים, פּוֹעֲלִים יוֹתֵר עַל הַנֶּפֶשׁ מֵאֲשֶׁר הַדְּבָרִים שֶׁל הָאֲחֵרוֹנִים, וְאִפְּלוּ שֶׁלְשׁוֹן הָאֲחֵרוֹנִים קָל יוֹתֵר וּמְתוֹק וּמוֹבֵן יוֹתֵר לְלִזְמוֹד, מִכֵּלִּי-מִקּוֹם טוֹב יוֹתֵר לְלַמֵּד מִסְפָּרֵי מוֹסֵר שֶׁל הָרַאשׁוֹנִים, וְהַמְשִׁיל עַל־כֵּן מִשָּׁל.

"פַּעַם נִכְנַסְתִּי לְמוֹנִית אַחַת, וְהִנֵּה קָבַל אוֹתִי בְּסִפְרוֹ פִּנְיָם יְפוֹת וְשׁוֹחֵחַ עִמִּי בְּחִיבוֹת בִּלְתִּי רִגִּילָה. תִּמְתְּהִי עַל הַתְּנַגְּחוֹת זֶה שֶׁל הַנֶּהָג, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַדְּבָר שׁוֹנֵה מִשְׁאֵר נִהְיָ הַמוֹנִית שֶׁהֵם קִצְרֵירוֹחַ וּמִמְהָרִים לְעִבּוּדָתָם, אִךְ לֹא אִמְרֵתִי מֵאוֹמֶה. לְאַחֵר מִכֵּן, שְׁמַתִּי לֵב שֶׁהַדְּרָךְ הַתְּאָרְכָה מַעֲבֵר לְרִגִּיל, וְהִנֵּה הַסְתֻּבֵּב אֵנָּה וְאֵנָּה בְּלִי לְדַעַת לֹאן לְנַסֵּעַ, וּלְבַסּוֹף הוֹדָה לִי שֶׁהוּא נִהְגָה חֲדָשׁ וְלֹא מִכִּיר הֵיטֵב אֶת הַדְּרָכִים. אִמְרֵתִי לְעַצְמִי, מַה בָּצַע לִי בְּזֶה שֶׁהִנֵּה חֲבִיב וּמִסְבִּיר פִּנְיָם? אִם הוּא לֹא יוֹדֵעַ אֶת הַדְּרָךְ הַנִּכְוֵנָה כִּדִּי לְהַגִּיעַ בְּזִרְיוֹת לְמַחֲזוֹ חֲפָצִי? עֲדִיף לִי מִשְׁוֹה שְׂאִינוֹ מִסְבִּיר פִּנְיָם, אוֹלֵם הוּא נוֹסֵעַ בְּמַהֲרִיּוֹת וּמִקְצָר אֶת זְמַנִּי. וְכֵן הַדְּבָר פֶּאֶשֶׁר אֲנִי רוֹצִים לְהַגִּיעַ לְדָרָךְ הַנִּכְוֵנָה בְּתוֹרָה וְיִרְאֵת־שְׁמִים, יֵשׁ לְלַמֵּד מִהַסְפָּרִים הַקְּדוּמוֹנִים כְּמוֹ פְּרָקֵי אֲבוֹת וְחוֹבֹת הַלְכָּבוֹת וּבְדוּמָה, כִּי הֵם הַמְּנַהֲגִים הַמְּנַסִּים וּבִקְיָאִים מְדוּרֵי-דוּרוֹת, וְהֵם יוֹבִילוּ אוֹתָנוּ בְּבִטְחָה לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ וּלְדָרָךְ הַנִּכְוֵנָה וְהַסְלִיכָה".

תַּלְמִיד אֶחָד הִגִּיעַ אֶל הַחֲזוֹן אִי"ש וְהַתְּאוּנָה לְפָנָיו עַל הַרְגָּשָׁת יְרִידָה בִּירְאֵת־שְׁמִים, וּבִקְשָׁה עֲצָה לְכָךְ. זִרְזוֹ הַחֲזוֹן אִי"ש לְלַמֵּד מוֹסֵר, וְהוֹסִיף: "פְּרָקֵי אֲבוֹת - טוֹב מְאֹד לְלַמֵּד!"

פְּעָמִים רַבּוֹת מְזַכֵּרַת בְּמִסְכַּת אֲבוֹת הַלְשׁוֹן: "הוּא הָיָה אוֹמֵר". וּמִפְּרָשׁ הַרְשָׁב"ם יְעוֹד רַבִּים, כִּי הַכּוֹנֵה בְּכָךְ הִיא, שֶׁ"הוּא" - מַה שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ, "הָיָה אוֹמֵר", זֶה מַה שֶׁהָיָה הַתֵּנָּה אוֹמֵר לְאַחֲרֵים, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַתֵּנָּאִים שֶׁנָּתַן מוֹסֵר, הָיָה מִצֵּין בְּעֶצְמוֹ בְּאוֹתָהּ מִדָּה וְאַחֵר שֶׁתִּקַּן אֶת עֲצָמוֹ הָיָה לְלַמֵּד מִדָּה זֶה לְאַחֲרֵים.

פַּעַם אַחַת, בָּאוּ אֶל בַּעַל הַ"קְהֵלוֹת יַעֲקֹב", וּשְׂאֵלוּהוּ לִגְבִי נַעַר בֶּן שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה, שֶׁלֹּא זָכָה עֲדִין לְלַמֵּד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּבִקֵּשׁ לְהַכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ אִךְ לֹא יָדַע בְּמַה לְהַתְחִיל. שְׂאֵלוּהוּ אִפְּסָא בְּמַה לְהַתְחִיל לְלַמֵּד עִמּוֹ, וְהַשִּׁיב שֶׁצִּירָךְ לְלַמֵּד עִמּוֹ רֵאשִׁית־כָּל אֶת מִסְכַּת אֲבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִסְכַּת אֲבוֹת טְמוּנִים וּמִבְּאֵרִים הַרְבֵּה מִיּוֹסֵד הַיְּהוּדוֹת, וְכָל אִשָּׁה צִירָךְ לְדַעַת הֵיטֵב אֶת כָּל הַמִּסְכָּת הַזֹּאת".

מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, הָיָה צָדִיקִים וְגִאוֹנִים לּוֹמְדִים אֶת מִסְכַּת אֲבוֹת, בְּהִתְאֵם לְדִבְרֵי חֲז"ל שֶׁ"כָּל מִי שֶׁלּוֹמֵד שִׁשָּׁה פְּרָקֵי אֲבוֹת כְּאֵלּוּ לּוֹמֵד שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה". וְכֵן הָיָה גַּם מִן הַחֵת"ס סוֹפֵר נוֹהֵג, וּבְכָל שַׁבְּתוֹת הַקִּיץ הָיָה לוֹמֵד פְּרָקֵי אֲבוֹת עִם תַּלְמִידָיו הַקְּדוּשִׁים, עַד שֶׁהַשְׁמַשׁ הָיָה בָּא לְקַרֵּא לוֹ לְבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפְלַת מִנְחָה, וְהַעֲבֹר הָיָה אוֹמֵר פְּרָקֵי אֲבוֹת לְפָנֵי עֲלִינוֹ לְשַׁבַּח בְּסִיּוֹם הַתְּפִלָּה.

"יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעֵקֶר הַלְמוּד בְּמִסְכַּת אֲבוֹת, הוּא בְּשַׁבְּתוֹת שְׁבִין פֶּסַח לְשַׁבְּעוֹת. שֶׁכֵּן עֲבוּדַת הַמִּדּוֹת הִיא הַהִכָּנָה וְהִרְקַע לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה, וּבְכָל טְהָרַת הַמִּדּוֹת אֵין אֲחִיזָה בּוֹ. וְכַפִּי שֶׁפִּרֵּשׁ רַבִּי חַיִּים וַיִּטְאֵל, שֶׁהַשְׁטֵם שָׂאִין בְּתוֹרָה צוּרִי מִפְּרָשׁ עַל מִדּוֹת טוֹבוֹת, כִּי טְהָרַת הַמִּדּוֹת הִיא הַהִכָּנָה לְפָנֵי קַבֵּלַת הַתּוֹרָה. עוֹד מְבָאֵרִים שְׁבִימִים אֵלּוּ שֶׁבָּהֶם מֵתוֹ תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, מִחֻמָּת שֶׁלֹּא נִהְיָ כְּבוֹד זֶה בְּזוֹה, צִירָךְ לְהַתְחַזֵּק בְּעִנְיָנוּ בִּין אִשָּׁה לְחִבּוֹ, וְזֹאת עַל־יְדֵי לְמוֹד בְּפָרְקֵי אֲבוֹת. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהַשְׁטֵם לְמַנְהָג הַלְמוּד בִּימֵי הַקִּיץ, כִּי יָמִים אֵלּוּ הֵם יְמֵי חֹם וְנֶפֶשׁ, וְיֵשׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁל הַתְּגַבְּרוֹת הַיָּצֵר, וּבִכְנֶגֶד זֶה מִתְחַזְּקִים וּלּוֹמְדִים בְּפָרְקֵי אֲבוֹת". (עַת הַזְמִיר)

נֶאֱמַר בְּתַהֲלִים: "אִף לֹא־פָעַלְו עוֹלָה בְּדִרְכָּיו הַלְכוּ". אִי"ף רֵאשִׁי תְבוֹת פְּרָקֵי אֲבוֹת, שְׁעִלִּידִי לְמוֹדֵם "לֹא פָעַלְו עוֹלָה", וְהַתְּבוֹת "תִּקּוֹן מִדּוֹת" בְּגִימְטְרִיָּה "בָּא עַל־יְדֵי לְמוֹד פְּרָקֵי אֲבוֹת". (אוֹר תּוֹרָה)

פִּנְיָנוֹ אוֹר הַחַיִּים

מִדְּבַרֵּי הָאוֹר הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ עַל הַפָּרָשָׁה

אִף חֲבֵב עֲמִים וְגו' (לג, א) - לֵאמֹר, אִף שֶׁחֲבֵב ה' הָעַמִּים וְהַגִּלָּה יִשְׂרָאֵל בְּנִיחָם, אִי־עֲלִי־יָבִין כְּלִי־קִדְשֵׁי בְּיָדָךְ וְהֵם וְגו', שָׂאִין עַל לּוֹמְדֵי-תּוֹרָה מִנְּהִלָּה בְּלֹא וְהֵלֶךְ, וְנִרְאָה שֶׁכֵּנוֹ הַתְּבוֹת לְתַת טַעַם לְהִלְכָתוֹ לְשִׁעוֹר וּלְפִאָרָן, שֶׁהוּא לְחֵרוֹת בָּהֶם אִף ה' בְּיוֹם־הַדִּין כְּשִׂיאָמוֹ לֹא הוֹדַעְתָּנוּ אוֹתָהּ, לָזֶה קוֹדֵם לָהֶם הַסֵּפֶר וְאִמְרוּ לָהֶם אַתֶּם רוֹצִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וְשִׁעוֹר הַתְּבוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַדְּרָךְ, אִף הוּא מַה שֶׁחֲבֵב עֲמִים עַל־יְדֵי אוֹמְרֵם ז"ל בְּפִסְקוֹ וְאִבְדֵּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים אֵלּוּ אִמְרוּ וְאִבְדִּיל אֶת־הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הָיָה תִּקְוָה לְאִמּוֹת וּמֵאוֹמְרוֹ וְאִבְדֵּל אֶתְכֶם וְגו' מִכָּאֵן שֶׁאִם יָבוֹאוּ מִקְּדֻשָּׁתָם לְהַתְּגַדֵּר מִן הֵם מִקְּבָלִים כְּאֶחָד יִשְׂרָאֵלִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ כְּלִי־קִדְשֵׁי, פְּרוּשׁ מִקְּדָה זֶה עוֹדֵנָה לָהֶם, פְּרוּשׁ לְהַתְּגַדֵּר, שֶׁהָבָא לְהַתְּקַדֵּשׁ מֵהֶם, בְּיָדֶיךָ - פְּרוּשׁ הוּא נִכְנָס וּמִקְבָּל תַּחַת כְּפָסִיד:

אוֹ תִּהְיֶה כְּנֻת הַתְּבוֹת עַל־יְדֵי הַדְּרָךְ, אִף חֲבֵב - פְּרוּשׁ חֲבָה אַחַת נִשְׂאָרָה לְעַמִּים, וְהוּא שֶׁכְּלִי־קִדְשֵׁי בְּיָדֶיךָ כְּמוֹ שֶׁפִּרֵּשְׁתָּ, וְאִמְרוּ וְהֵם - פְּרוּשׁ עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּהֶם הוּא כָּל עֵקֶר הַמֵּאֲמָר, יֵשׁ לָהֶם הַפֶּרֶשׁ לְהַתְּגַדֵּר עַל קִדְשֵׁי שֶׁל הַבָּאִים מִן שְׂאֵר הָגוֹיִם, שִׁישְׂרָאֵל תְּבוֹ לְקַבֵּלָהּ, פְּרוּשׁ כְּאוֹמְרֵם ז"ל יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּדֵּי עַל הַר־סִינִי פִּסְקָה וְהִתְמַתָּ, וְזֶה הָיָה מִצַּד מַה שֶׁתְּבוֹ פְּרוּשׁ תִּתְקַדֵּק עַל־יְדֵי כַח הַדְּבָרִי הַמִּסְפָּא שֶׁשְּׁמֵנוֹ דְּבָרֵי הָאֲלֻכִּים, וְאִמְרוּ ז"ל שִׁישְׂרָאֵה נִשְׁמַתָּם כְּרִמּוֹ בְּפִסְקוֹ נִפְשִׁי יִצְאָה בְּדִבְרוֹ, וְכֵן פִּסְקָה וְהִתְמַתָּ, מִה־שְׂאִירָכֶן הַגֵּרִים שֶׁנֶּהֱם שִׁיתְקַבְּלוּ כְּאֶחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לֹא פִּסְקָה וְהָמָּה מֵהֶם כִּדְּוֵעַ מִדְּבָרֵיהֶם:

וַיְחִי בִישְׁרׁוֹן מִלֵּךְ בְּהַתְּאֵסֵף וְגו' (לג, א) - פְּרוּשׁ שְׁהוּת הַמִּלֵּךְ בִּישְׁרָאֵל צִירָךְ שְׁהוּתָהּ בְּהַתְּאֵסֵף רֹאשִׁי עִם יְחִי, כְּאוֹמְרֵם ז"ל אֵין מִמֶּנּוּ מִלֵּךְ אֶלָּא עַל־פִּי בִית־דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד, וְהוּא שֶׁנִּתְּנָהּ בְּמֵאֲמָר רֹאשִׁי עִם, וּבְאוֹמְרוֹ יְחִי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁצִּירָךְ שִׁהְיִי צְבוּר מִרְצֵים מִמֶּנּוּ:

דְּבָרֵי הַיָּמִים

בִּד' בְּמַרְחֻשׁוֹ שְׁנַת תק"ח, לְפָנֵי לַמַּעֲלָה מ-250 שָׁנָה, נִשְׂרַפּוּ לְמִרְבֵּה הַצַּעַר אֲלֵפִי סִפְרֵים יְהוּדִיִּים בְּגִזְרֹתָהּ שֶׁל בִּישׁוֹף הַעִיר קִמְנִיץ־פוֹדוֹלְסֵק שְׁבִאוֹקְרַאִינָה. הִיָּה זֶה כְּתוּצָה מַעֲלִילוֹתֶיהֶם שֶׁל ה'פִּרְנִיקִיסְטִים', אוֹתָהּ כֹּחַ יְדוּעָה לְשִׁמְצָה בְּרֹאשׁוֹתָהּ שֶׁל הַמִּשְׁמוּד יַעֲקֹב פִּרְנֵק, שֶׁהַמִּשְׁכִּי לְהֵאֱמִין בְּמִשְׁחַת הַשִּׁקֵּר שְׁבִטֵי צִבִּי, וּבְסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר הַתְּנַצֵּר וְיִצְאוּ מִכָּלל יִשְׂרָאֵל. בְּצַעֲדוֹתָהּ, הִגִּיעַ פִּרְנֵק לְאִימִיר וְסְלוֹנִיקִי, שֶׁם הִתְכַּנְּסָה כַח ה'דוֹנוּמָה' שֶׁל שְׂרִידֵי מֵאֲמִינוֹ שֶׁל שְׁבִטֵי צִבִּי אֲשֶׁר הִתְאִסְלַמוּ בְּעֻקְבוֹתֶיהֶם, וּמֵהֶם לְמוֹד אֶת עֵיקְרֵי הָאִמּוּנָה בְּמִשְׁחַת הַשִּׁקֵּר צִבִּי שְׁבוֹר. הוּא הִחַל לְהַפִּיץ אֶת אִמּוֹנוֹתָהּ בְּעִיר פוֹלִין הַגְּדוֹלָה כְּשֶׁהוּא סוֹחֵף אַחֲרָיו הַמּוֹנִים, וְאִף הִחַל ל'הַתְּנַבֵּא' וְטַעַן שֶׁהוּא גִלְגּוֹל נִשְׁמַתוֹ שֶׁל שְׁבִטֵי צִבִּי וְעַתִּיד לְנַאֲלוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל. קָלוּנוֹ שֶׁל פִּרְנֵק הַתְּגַלָּה בְּשַׁת תַּקט"ו, לְאַחֵר שֶׁהַתְּפִרְסוּם מַעֲשֵׂי הַגִּלְגּוֹלִים, וְהַשְׁלִטוֹת הוֹצִיאוּ נִגְדוֹ צַד גִּירוֹשׁ מִפּוֹלִין, בְּשִׁנָּה שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּן, הַחֲרִימוּ רַבִּנֵי בִּירוֹד אֶת פִּרְנֵק וּמֵאֲמִינוֹ, וְהִלְלוּ נֶאֱלָצוּ לְבִירוֹת לַעִיר קִמְנִיץ־פוֹדוֹלְסֵק, בַּה קִיבְּלוּ אֶת חֲסוֹתוֹ שֶׁל הַבִּישׁוֹף הַמְּקוּמִי שֶׁהִיָּה יְדוּעַ כְּשִׁנּוֹא יִשְׂרָאֵל מוֹבָה. הַבִּישׁוֹף הַכְּרִזוֹ עַל יוֹכּוֹחַ בֵּין רַבִּנֵי הַיְּהוּדִים לְרֹאשִׁי הַכֵּת, וְהוּא נִמְשָׁךְ כְּשִׁמּוֹנָה יָמִים. לְמִלּוֹת נִיצְחוֹנָם שֶׁל גְּדוּלֵי הַרְבָּנִים שֶׁהָיוּ אֶת הַפִּרְנִיקִיסְטִים שׁוֹק עַל יָדָךְ, הַחֲלִיט הַבִּישׁוֹף לְהַעֲשִׂי דוּקָא אֶת הַמִּתְנַגְּדִים לְפִרְנִיקִיסְטִים וְאִף הוֹרָה לְשִׁרׁוֹף אֶת כּוֹל סִפְרֵי הַתְּלַמוֹד שֶׁבְּחֻמּוֹ פוֹדוֹלִיָה. מִהַשְׁמִים תִּבְנוּ אֶת עֲלֻבּוֹת הַתּוֹרָה, וְזִמְנָן קִצָּר לְאַחֵר הַשְּׂרִיפָה נִתְקַף הַבִּישׁוֹף לְפַתֵּעַ בְּמַחֲלָה כְּבֹדָה וּמֵת בִּישׁוּרִים קִשִּׁים: כְּעוֹנֵשׁ עַל מַעֲשָׂהוּ הַנִּפְשָׁע, מִסּוּפֵר, שְׁכֹאשֶׁר הַחֲלִיטוֹ הַפִּרְנִיקִיסְטִים לְהַמִּיר אֶת דָּתָם וּלְהַתְּנַצֵּר, הַצַּעַר עַל כֵּךְ הַבְּעֻט"ט וְאִמְרוּ שֶׁהַשְׁכִּינָה מִיִּלְלַת אַחֲרֵיהֶם, וְהַמְשִׁיל אֶת הַדָּבָר לְדוּרֵעַ אִדָּם שֶׁכָּל זְמַן שֶׁחֻבּוּרַת לְנוֹף, אִפְּיִלוּ בְּאִפּוֹן חֲלָקִי, יֵשׁ תְּקוּוֹה שֶׁתִּירָפֵּא. אוֹלֵם כֹּאשֶׁר הִיא נִגְדָּעָה לְגִמְרִי, אֵין כַּח עוֹלָם לְחַבְרָה שׁוֹב. וְכֵן הִיָּה עִם פִּרְנֵק וְסִיעֵתוֹ, שֶׁבַחֲתַנְצוֹרוֹת נִגְדָּעוּ לְגִמְרִי מַעַם שִׁשְׂרָאֵל וְאֵין לָהֶם יוֹתֵר תְּקוּוֹה, שֶׁר".

מטעים

מימינו אש דת למו (ל.ב.ז.)

מכאן דרשו חז"ל שהמתפלל מפסיק ג' פסיעות לאחוריו ונותן שלום לימין ולשמאל, ולזה מרמז זקף גדול המרכב משלש נקודות, כנגד ג' הפסיעות, שמים לימין ושמאל ואחת לאמצע. (טעמי המקרא)

וזאת ליהודה ויאמר (ל.ב.ז.)

בטעמי זקא סגל המשמשים בטעמי שמחה, לרמוז לפרוש רש"י, שמושה רבנו סמוך את יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבועם ולא בשו, שנאמר באיוב "אשר-הכמים יגידו ולא כחדו מאובתם, להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם", ומוכח בזה שבזכות התשובה נמשכת השמחה בכל-העולמות, ולכן הטעמים כאן משמשים לשמחה על-שם התשובה של יהודה, ולכן כל אדם אשר מתחרט על מעשיו שאינם טובים ושופך את לבו לפני ה' יהודה, מרגיש בעצמו איך נמשכת לו השמחה. (מלבוש לשבת ויר"ט)

וימת שם משה עבדי' (ל.ב.ה.)

הטעמים על התבות וימת שם הם קדמא ואזלא, לרמוז שבשם אמר למשה לסים שליחותו בעולם, מיד הקדים והלך ועלה להר למסר נפשו, ובפסיעה אחת דלג עד ראש ההר ועלה י"ג מעלות, וכל זאת כדי לשמש את רצון בוראו, ובחד קטירא אתקטור, ונתעלה לחיי נצח, ושם עומד ומשמש. (תורת יעקב)

מדגש

על הפסוק "והם תבו לרגליך", מפרש רש"י: "והם ראויים לכך, שהרי תבין עצמך לתוך תחתית ההר". תבין ותבנה בכתבי-היד ובדפוסים הראשונים בכתב מלא שנקודת תבין, ולא תבין כפי שהבינו רבים, ורש"י מבאר שעם ישראל תוך עצמו והתקשר עם ה' מקור המלה מ'תוך' שמשמעותה החלק הפנימי, ומבאר מתוך ותויה, ומבאר תוך במשמעות אמצעי, ועמוד-המתן - דבר יסודי ומקדמי. לעמוד טוה או טוה בט"ת, שמשמעותו החזונו כולו ולא רק החלק הפנימי, ומקורו מהפסוק במסותי קשת שהוא המרחק שהיונה מתרחק מהמטרה, שם נודף למתוך הוא המסור שבו משתמשים חז"ל, והיום הפכו את המלה למלתאגא, מסור לזכר-עברה. דעברית נקרא המסור בשם 'ערץ', ופיון שהצד"י המזרחית והמקורית נשמעת כפיון הפס"ד, השתרשה המלה בארץ בהגוי 'ערס', תחלה לאדם חריף וזריז, ומאחר יותר לאדם הדייט והסרט-תרבות...

ממלה

דעתו של רבי חיים מאנטניא, לא היתה נוחה מאותם דרשנים וספרדנים, שמתאווים לדבר בכל עת-אמצא, ודוחפים את-עצמם להביע את-דעתם גם כשאין הדבר דרוש. פעם קרא את הפסוק בפרשת בראשית "ויאמר קין אליהבאל אחיו... ויגס קין אליהבאל אחיו ויהנהגו", ואמר בצחות: "קין היה כנראה בעל-תאנה לדרשות וגאומים, והוא השתוקק לשאת דברי הספד על אדם שמת. אך כיון שלא היתה סבה לכך, הלך והרג את-היבאל, וממילא כבר היה לו מה לומר, הספד על אחיו שמת..." פאותו רוצה שהרג את אחיו, ובקש מהשופט חמלה בתואנה שעבדו הוא יתום מסכן...

בליל חרף קר וסגרירי, כאשר שלג כבד כסה את פני העיר הורודנא, נדהמו כמה משכמי קום שיצאו מביתם עוד בטרם הנצה החמה, לראות אדם הולך בשלג הסמיך והוא נראה כרוקד. כשהתקרבו, ראו אדם לבוש מעיל, עומד ודורך ברגליו את השלג, כשהוא ממלמל כל העת: "לשם מצוה, לשם מצוה", וכלו רועד מר. כשגלו כי האיש אינו אלא הצדיק רבי נחום מהורודנא, השתוממו מאד על מעשיו ושאלוהו על כך. הסביר להם רבי נחום ואמר: "עוד מעט תזרח השמש והתינוקות שלי-בית-רבן עם המלמדים שלהם יצטרכו לעבר בדרך זו. אמרתי לעצמי, אם יעברו על פני השלג הקבד, עלולים הם להצטנן חלילה ולפול למשכב, ועקב כך לא יהיה באפשרותם ללמוד תורה ולהגן על הדור. החלטתי אפוא לפנות להם את השלג ולסלל להם דרך לבית תלמודם."

רבה הנערץ של ירושלים, רבי שמואל סלנט, ישב ביום ששי אחד בביתו אשר בחצר ה'הרבה' שבירושלים העתיקה, והנה הוא שומע את אחד המלמדים הוותיקים בת"ת המפרסם 'עץ חיים' שעמד בחצר הרבה, כשהוא קורא יחד עם תלמידיו את מגלת שיר השירים פסוק בפסוק בגנימות ובדבקות. התמוגג רבי שמואל לשמע הקולות הערבים של התלמידים היקרים בנצוחו של רבם היקר, ומרב התרוממות רוח, יצא רבי שמואל מביתו, עלה אל פתחו של המלמד, ועמד מאחורי הדלת כדי להאזין לקולות הנעימים של ילדי התשובה. שעה ארבה הקשיב רבי שמואל לאמירת התלמידים את הפסוקים בטעמים, ובשפימו פתח את הדלת ואמר למלמד בצחות: "חושני, שלא תמצא את מקומך בגרעין". נבהל המלמד, אולם רבי שמואל הרגיעו בחיוך ואמר: "יודע אתה למה חושש אני לך? מפני שראית את עולמך בחייד. שהרי יושב עתה ממש בגרעין, שומע את שירתם הטהורה של תינוקות שלי-בית-רבן, ונהנה מזיו השכינה. אני בה נהניתי מזמרתם, עד שלא יכלתי להשאר בביתי, וטרחתי לבוא לכאן כדי לשמע מקרוב ולקשיב להקל פיהם של תינוקות שלי-בית-רבן."

רגיל היה ה'דברי חיים' מצנו, להתכונן מדי יום ששי בשעה מקדמת לקראת שבת המלכה, והיה יוצא לשוחר בשדה ולהתבודד עם קונו. בדרך היה נוהג להנכנס לבנין הת"ת כדי לראות את התינוקות שלי-בית-רבן בעת שהם עוסקים בתורה, והיה שואב מלא חפנים נחת מלמודם. היה זה פעם בימי הקיץ, כאשר עקב החום הכבד היו כל חלונות הפתוחות בת"ת פתוחים לרוח, וקולם של הילדים היקרים נשמע כבר למרחוק. קולם הטהור הלהיב פה את הרבי עד שלא יכול היה לעצור את התלהבותו הגדולה, וכדי שלא לאבד זמן יקר עד שיקרף את הבנין ויגיע לפתחו הראשי, טפס ונכנס דרך החלון אל מקום למודם של תשוב"ר. בהכנסו, עמד הרבי ושאל פניהם מלא ראותיו, ואמר: "הריני רוצה לנשם אויר טהור של הכל פיהם של תשוב"ר שאין בהם חטא."

באחת המערכות הגדולות להצלחת מחנה היראים בעיר ברנוביץ, נוצר צורך להורות לבני הישיבה לסייע במערכה, אולם רבי אלחנן וסרמן התנגד לכך. באספה של גדולי תורה שהתקיימה באחד הימים בביתו, כשקם אחד המשתתפים והציע לשלב את תלמידי הישיבה בפעילות החשובה, ולדרש מהם להקדיש חלקם מזמנם לפעילות חזקת והשפעה רוחנית בעירות הקטנות, התנגד רבי אלחנן לכך בתקיפות רבה, ואמר: "מה שמשפיע 'חפץ חיים' אחד או רבי חיים עוזר אחד, על דורות שלמים, לא יספיקו להשפיע אפילו אלף בחורים שלקחו אותם מהגמרא שלהם! כאשר בלם לומדים בהתמדה וביגיעה, עוד יש לנו תקנה, שאולי מתוך אלה שנכנסים לתלמוד יצמחו לנו גאון בעל שעור קומה כמו 'חפץ חיים' או רבי חיים עוזר, שישפיע אף הוא על הדורות הבאים, אולם להוציאם כמו ידיו מבית המדרש, מי יודע להיכן גניע?" בסופו של דבר, מכיון שהשאלה היתה רק לשעה ולא היתה בררה אחרת, התועד רבי אלחנן עם ה'בית אברהם' מסלונים שהתגורר בברנוביץ, ושניהם דנו בנושא יחד. שיתתם התארכה זמן רב, ועדין לא הגיעו לידי מסקנה סופית, אולם בסוף העלה הרבי סברה מעניינת: "הלכה היא, שאין מבטלים תשוב"ר מתלמוד תורה אפילו לבנין בית-המקדש, אולם מה הדין כאשר בא אויב ומבקש להחריב את בית-המקדש? האם מתר אז לבטל תורה מתשוב"ר כדי להצילו מידיהם? הסכים רבי אלחנן לטענה זו וזרז את תלמידיו לסייע להצלחת המערכה ולשוב מיד לתלמודם."

כמה מלמדי תינוקות, הגיעה אל ה'בבא סאלי', ותלנתם בפיהם. "היקר מאמיר, ההוצאות גדולות ומשפרתנו אינה מספקת כדי מותרנו. פעמים רבות בקשנו ממנהלי הת"ת להגדיל את משפרתנו, אך הללו אוטמים את אגנם משמוע. אנו חושבים עתה להשיב את הלמודים, כדי להסב את תשומת-לכם של המנהלים לכך שיבואו לקראתנו". נאנח הבבא סאלי ואמר למלמדים: "עליכם לדעת, כי זכיתם בזכות עצומה ובידכם הפקדו נשמות קדושות של בני-ישראל. אל תפנו אל גדל שכרכם במעות שבעולם הזה, כי עבודת הקדש עליכם בפתח ישיאו, ועליכם אמרו חז"ל שאתם נקראים מצדיקי הרבים בפוכבים, ומאירים אתם אפוא כמו הפוכבים המאירים ביום ובלילה, ואם שכרכם זה גדול, מדוע אתם מביטים על מעות? הקב"ה בודא ידאג לכל מחסורכם!"

"בני-בני! למען השם יהודה, תראה לקבוע שעורים דאורייתא,

ושעה אחת ביום לעין היטב ביגיעה רבה עם כל עשתונותיה, ומחשבותיה ורעיוניה". (ה'שמח משה מאוהעל)